

dicteul automat

DICTEUL AUTOMAT (< *fr. dictée automatique*, scriere automată < *gr. autómatos* = „mișcare automată”) – Formă practică de scriitură aplicată în mod voluntar și afirmată programatic de către suprarealiști prin care se urmărește notarea fluxului spontan al gândirii, nemediate rațional. Teoretizată în *Primul manifest al suprarealismului* (1924), semnat de André Breton, această formulă a scrierii automate își are punctul îndepărtat de plecare în teoria platoniciană a inspirației, centrată pe forța de revelare a ideilor gândirii „pure”, nesupuse controlului exterior al preceptelor morale sau al dogmelor ideologice și estetice. Prin **d.a.** este exersată capacitatea imaginativă creatoare, este pusă în practică revenirea progresivă și iterativă „la sursele imaginației poetice” (Breton), cu scopul de „a rămâne la ele”. Teoria **d.a.** se fundamentează pe o tradiție romantică, pe o „estetică a sentimentului” care pune în centru spontaneitatea nașterii imaginii pe diferite căi: vis, faze de presomn sau trezie, intuiție, hazard, nebunie, dereglarea funcțiilor psihice și mentale. De aceea Breton lansează astfel de îndemnuri: „Scrieți cu iuțea, fără un subiect ales dinainte, atât de rapid încât să nu vă oprți și să nu fiți ispitit să recitiți. Prima frază va ieși fără eforturi; după cum este adevărat că în fiecare clipă există o frază străină gândirii dvs. conștiente, care nu cere decât să se exteriorizeze. E foarte dificil să te pronunți asupra reușitei frazei a doua: aceasta participă fără îndoială la activitatea noastră conștientă și la cealaltă, dacă se admite că scrierea primei fraze comportă un minim de percepție. Atâta pagubă... continuați cât vă place” (Primul manifest al suprarealismului). Prin opoziție cu concepția potrivit căreia poezia se naște grație talentului creatorului, suprarealiștii se folosesc de **d.a.** ca metodă de creație și ca reacție la modul de scriitură modernist, bazat pe calculul conștient, programat în producerea imaginilor și a efectelor poetice. Suprrealismul pune în centrul doctrinei sale problema nașterii poeziei prin triumful iraționalului, de aceea **d.a.** stă la baza teoriei suprarealiste despre imaginație și este forma plenară de explorare a psihologiei profunzimilor. Iată cum definește Breton acest proiect de reinventare a literaturii pe căile „scriiturii mecanice”: „SUPRAREALISM, s. m. Automatism psihic pur prin care se urmărește exprimarea, fie verbal, fie în scris, fie în orice alt fel, a funcționării reale a gândirii. Dicteul al

gândirii, în absența oricărui control exercitat de rațiune, în afara oricărei preocupări estetice sau morale” (*op.cit.*). **D.a.** se constituie astfel în metoda explicită de explorare a materiei poetice, surprinsă și tradusă printr-o gândire genuină care nu operează conceptual, ci imaginativ (analogic și metaforic). Definiția pe care Breton o dă imaginii confirmă faptul că ea se ivește aleatoriu, în aventura spiritului liber: „imaginea cea mai puternică e aceea în care arbitrarul atinge cel mai mare grad”. Împrumutat din psihiatrie, termenul „automatism psihic” este, de fapt, tribut ar conceptelor științifice, materialist-mecaniciste care s-au propagat în sec. XVII-XIX. Este însă evident că Breton transferă aceste noțiuni care aparțin vocabularului filosofic în sfera poeziei pentru a motiva / legitima un nou *praxis* literar, (ca) un nou mod de *viață*, căci pentru suprarealiștii aflați pe urmele lui Rimbaud „poezia nu va mai ritma acțiunea, ea va merge înainte”, mai precis „poezia viitorului va depăși ideea deprimantă a divorțului ireparabil dintre acțiune și vis” (A. Breton). Potrivit lui Paul Eluard, poezia devine astfel „această lume transformată pe care am visat-o”. Între vis și realitate nu mai există bariere, conform viziunii suprarealiste, poezia trebuie să renunțe la reprezentare, la notația descriptivă, și să dezvăluie adevărata existență, *suprarealitatea*: „Eu cred în viitoarea rezolvare a acestor două stări atât de contradictorii în aparență, care sunt visul și realitatea, într-un fel de realitate absolută, de *suprarealitate*, dacă i se poate spune așa” (idem). Dichotomia rațional – irațional, vis – realitate, vis – acțiune, vis – veghe se anulează în modul dialectic al gândirii suprarealiste care este pusă în act prin exersarea **d.a.** Adrian Marino subliniază că acest conflict este „nu doar epistemologic, dar și ontologic” și se afirmă ca punct de criză între starea pasivă și cea activă a conștiinței obiective a realității și a dezvoltării interne a ei, a obiectului și a subiectului ca ipostaze integrate într-un proces de conciliere dialectică de factură mai veche, romantică: „Subiectivitate și obiectivitate devin la rândul lor izvorul și pista unei serii de orientări *iraționale* și *raționale* (sau *intelectuale*), fenomen depășind cadrul avangardelor. Acestea se caracterizează în fapt printr-o contradicție concretă între pulsivitatea instinctivă, inconștientă, pur intuitivă, vizionară și controlul rațional, logica, atitudinea cerebrală, viziunea științifică. Pe de o parte, onirism, spontaneitate,

Dicționarul avangardelor

senzație, pasiune, extaz pur, nebunie; de altă parte, o înclinație spre construcția lucidă (...), intervenția spiritului de observație și de abstracție. Din acest antagonism derivă, la nivelul creației, opoziția dintre automatism și calcul, dintre dicteul inconștientului sau al arbitrarului hazardului și al artei concertate” (1984). Prin d.a. subliminalul, inconștientul sunt aduse la suprafață din adâncurile unei existențe a latențelor, sunt trezite la o participare manifestă printr-o valorificare programată a acestui exercițiu care, înainte de a fi pur literar, se justifică ontologic drept aventură a recuperării limbajului primordial (primar, aparținând eului subconștient). Sensul căutărilor suprarealiste este „să se convingă că au pus mâna pe *materia primă* (în sens alchimic) a limbajului”. Influența misticismului și a spiritului filosofilor oculte răzbate afirmațiile lui Breton, potrivit cărora „numele trebuie să germineze (...), altfel fiind fals”, iar contribuția suprarealiștilor trebuie să exalte „în suficientă măsură această germinație pentru a face să apară ca derizoriu tot ceea ce este în afara ei” (*Du Surréalisme en ses oeuvres vivres*, 1953). G. Sebbag atrage atenția că automatismul psihic nu trebuie să se confunde „cu un model mecanic, biologic sau natural”, ci este mai degrabă „un mecanism neregulat, o spontaneitate pe cale de a se naște și o durată magnetizată, un hazard psihic care defide legile naturii, conformismele sociale, obișnuințele de gândire” ([1994], 1999). D.a. valorizează prin notația sa spontană formarea involuntară a imaginilor; poezia se întoarce așadar la haos pentru a putea recupera pulsația originară a cuvântului ca formă perfect motivată să desemneze nu doar lucrul, ci o pluralitate referențială (v. jocul omonimiilor), nu doar sensul, ci sensurile, proliferarea semantică în constelație / „câmpuri magnetice”. Suprrealismul încearcă prin d.a. să regăsească acel timp de natură epifanică în care „se naște semnificantul” (M. Călinescu, 1983). Poetica pe care o pregătește d.a. este una instaurativă, nu de întoarcere și regenerare a limbajului epuizat de tradiție, ci de producere a unui limbaj care este mereu în stare de emergență. Născut din „prăbușirea intelectului” (A. Breton) și prin recurgerea la forțele abisale, iraționale, generatoare ale unei logici alogice, în care coabitează revelația și hazardul obiectiv, d.a. dirijează astfel explorarea suprarealistă și crearea noului limbaj prin datele fragmentare, dezarticulate ale unei realități halucinante, având coerența sa particulară, nesubordonată individual, ci desemnată ca atitudine cosmică, dincolo de subiect. D.a. este subsumat unui experimentalism epistemologic aflându-și rădăcinile în teoriile esoterismului magic, în doctrinele hermetice și-n ocultism, infuzie de iraționalism datorată „filiației” romantice și inspirației din vizionarismul unui Rimbaud, în

aceeași măsură tributar esteticii surprizei (pentru care pleda Apollinaire) sau esteticii visării (pentru care se pregătea Saint-Pol-Roux). Prin d.a. se urmărea cucerirea limbajului universal, absolut, al eului primar (elementar), trăind în ordinea suprapersonală, suprareală a inconștientului: „Textele automate retransmit stereofonic vocea singulară a unei autobiografii imposibile și puternica rumoare a unei mulțimi de contribuții indirecte” (G. Sebbag *op. cit.*). Renunțarea suprarealismului la d.a. survine în urma tehnicizării procedeului definit ca „automatism psihic pur”, convertit în metodă de creație și devenit principiu al poezicii suprarealiste. Regulile acestui joc liber sunt de fapt paradoxale în raport cu forma de producere a imaginilor, ca urmare unii dintre comilonii lui Breton dezertează de la acest exercițiu al d.a., fără a-i nega totuși fundamentul filosofic care a dus la descoperirea și aplicarea lui. Deși a fost salutat ca drumul care conduce la descoperirea miracolului, cheie a eliberării imaginației (H. Lewis, 1988), d.a. ajunge să-și genereze propriile limite, căci regulile sale (de a nu modifica niciun cuvânt din ceea ce s-a înregistrat în starea onirică, producătoare de imagini venite din straturile insondabilului) sunt considerate excesive și determină deziceri, abandonări de metodă, dezertări de la crezul suprarealist (L. Aragon, Ph. Soupault, A. Artaud). Imaginile onirice, erotice, fantastice și grotești puteau fi experimentate și pe alte căi decât prin această practică, deoarece agonia inconștientului și spectacolul profunzimilor își epuizaseră deja prologul în afirmarea furioasă a vitalismului defulat prin fulgurațiile oferite de d.a. ca posibilitate spectaculoasă de revelare a imaginii. În literatura română au practicat metoda d.a. mai mulți scriitori suprarealiști, printre care Gellu Naum, D. Trost, Gherasim Luca, Paul Păun, Virgil Teodorescu, aceștia semnând, și în colectiv, atât texte programatice, cât și poeme în proză (*Eloge de Malombra*, 1947; *Le sable nocturne*, 1947).

Referințe:

Breton, André, *Manifestes du surréalisme*, Gallimard, Folio, Paris, 1985; Breton, André, „Primul manifest al suprarealismului”, în Mario de Michelli, *Avangarda artistică a secolului XX*, trad. Ilie Constantin, Editura Meridiane, București, 1968; Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002; Sebbag, Georges, *Le Surréalisme*, Nathan, Paris, 1994 (*Suprrealismul*, trad. Marius Ghica, Editura Cartea Românească, București, 1999).
Marino, Adrian în Weisgerber, J. (coord.). *Les avant-gardes littéraires du XX-e siècle*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.